

„Do Obywatela Ministra” . Świat przedstawiony w
peerelowskich listach chłopskich do władzy

Krzysztof Gajewski
Instytut Badań Literackich PAN

Lublin, 12-14 października 2016

Spis treści

Pojęcia

Problem badawczy

Dane badawcze

Rezultaty

Pojęcia

- Roch Sulima

*Nowożytna antropologia codzienności, kiedy nie jest już antropologią „mówioną” (opowiadaną), wywodzi się z codziennej **gazety**. (...) Antropolog odnajduje w gazecie to, co tradycyjna etnografia określała źródłem i terenem badań”¹*

¹Roch Sulimna, Antropologia codzienności, s. 10.

- Michel de Certeau: strategie vs. taktyki
 - strategia opiera się na miejscu i własności
 - taktyka to działanie na miejscu innego; taktyka to broń słabego²

²Michel de Certeau, *Wynaleźć codzienność*, s. 36-37.

Roman Ingarden: Świat przedstawiony — uniwersum przedmiotów przedstawionych

- konstituowane przez sensy słów i zdań (3. warstwa dzieła literackiego)³
- wielkie figury semantyczne (J. Sławiński)
- wyższe układy znaczeniowe (H. Markiewicz)

³R. Ingarden, O dziele literackim

Michaił Bachtin: chronotop

„Czasoprzestrzeń w literaturze artystycznej jednoczy cechy przestrzenne i czasowe w ramach znaczącej i konkretnej całości. Czas nabiera tutaj gęstości, nieprzejrzystości, staje się czymś artystycznie widzialnym; przestrzeń wciągnięta w ruch czasu, fabuły, historii nasyca się ich energią”⁴

⁴Michaił Bachtin, *Formy czasu i czasoprzestrzeni w powieści*, w: jego, *Problemy literatury i estetyki*, przeł. W. Grajewski, Warszawa 1982, s. 279.

Michaił Bachtin: fabuła, czas, przestrzeń, bohater.

- Przygodowa powieść prób: bohater bierny i niezmienny, chronotop abstrakcyjny
- Powieść awanturniczo-obyczajowa: metamorfoza aktywnego bohatera, czas wegetatywny i historyczny, przestrzeń geograficzna: droga, zamek, salon, próg
- Powieść biograficzna: bohater publiczny, czas biograficzny, przestrzeń wewnętrzna vs. zewnętrżność: plac miejski (agora)

Problem badawczy

Czy i jeśli tak to w jaki sposób zachodzi korelacja między czasem i przestrzenią w świecie przedstawionym chłopskich listów do władzy PRL?

Dane badawcze

Korpus: listy chłopów do władzy (urzędy państwowe i media)

1. A: 59 listów z przełomu lat 40. i 50.
 - 1.1 51 listów opublikowanych przez Dariusza Jarosza w „Regionach” (1992 nr 1)
 - 1.2 30 listów w rękopisie bądź maszynopisie z Archiwum Akt Nowych (dalej AAN), Komitet Centralny Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej (dalej KC PZPR), 237/XII/163
2. B: 25 listów z przełomu lat 60. i 70.: rękopisy, Ośrodek Dokumentacji i Zbiorów Programowych TVP, (dalej ODiZP), Dział Archiwum (dalej DA), Wydział Dokumentacji Aktowej (dalej WDA), 1295/1.

Analiza tekstualna

1. przedmioty
 - 1.1 nazwy przedmiotów konkretnych (wyjątek: instytucje)
 - 1.2 użyte w sensie dosłownym (niemetaforycznym)
2. konteksty sytuacyjne (stany rzeczy)
3. Próbką badawcza: 5 listów z lat 50., 5 listów z lat 70.

Rezultaty

1. Przestrzeń
2. Postaci
3. Zwierzęta
4. Rośliny
5. Rzeczy (przedmioty nieożywione)
6. Instytucje

Przestrzeń I

	lata 50.	lata 70.
Miejsce	powiat ⁵ , gromada, wioska	wioska ⁶
Dom	podwórko ⁷ , dom, gospodarstwo	dom ⁸
Ziemia	ziemia, majątek, ugory, las państwowy ⁹	gospodarstwo ¹⁰

⁵ „przyjeżdżali z powiatu”, Regiony, s. 8.

⁶Troszyn Nowy

⁷ „przychodzili na podwórko” - pogróżki, Regiony, s. 7.

⁸ „każdy ma nowy dom”, Troszyn Nowy

⁹Regiony, s. 8.

¹⁰Topola

Przestrzeń II

	lata 50.	lata 70.
Instytucje lokalne	spółdzielnia produkcyjna ¹¹ , szkoła ¹² , świetlica, parafia, kościół ¹³	, spółdzielnia produkcyjna ¹⁴ , przedsiębiorstwo, praca w melioracji ¹⁵ , budowa ¹⁶ , bank ¹⁷

¹¹ „ja zorganizowałem w swojej gromadzie Spółdzielnię Produkcyjną tak żeby uwolnić biednego chłopca od bogacza wiejskiego”, Regiony, s. 7.

¹² „było zebranie w budynku szkolnym”, Regiony, s. 11.

¹³ „plotki omnie do komitetu Powiatowego donieśli Ci co ich matki co niedziela przesiędzą w kościele”, Regiony, s. 7.

¹⁴Troszyn Nowy

¹⁵Troszyn Nowy

¹⁶Oblasy

¹⁷ „u mnie w banku niema z kim rozmawiać”, Sipki Wielkie

Przestrzeń III

	lata 50.	lata 70.
Miejsce opresji	Urząd Bezpieczeństwa ¹⁸ , Bereza, Oświęcim ¹⁹ , Sybir ²⁰	—

¹⁸ „siedziałem jeden tydzień w Urzędzie Bezpieczeństwa”, Regiony, s. 7.

¹⁹ „wołają głosy tych co z gineli i co byli męczeni w Berazach czy Oświęcimie”, Regiony, s. 8.

²⁰ Regiony, s. 7.

Postaci I

	lata 50.	lata 70.
Rodzina	kobieta i dzieci ²¹ , dzieci ²² , żona ²³ , siostra i brat ²⁴ , ja i moja rodzina ²⁵	rodzina ²⁶ , bracia i szwagrowie ²⁷

²¹ „a męża mi zabrali przez U. B. zostawiając mnie chorą kobietę pare dni po połogu z trojgiem małych dzieci”, Regiony, s. 10.

²² „zostało tu 2-letnie dziecko bez opieki”, Regiony, s. 11.

²³ „ja i moja żona”, Regiony, s. 7.

²⁴ aresztowani, Regiony, s. 11.

²⁵ „straszyli mnie, że wywiozą mnie i moją rodzinę na Sybir”, Regiony, s. 7

²⁶ „teraz jest hodowla brojlerów, dochody są wysokie, ale tylko jednej rodzinie – rodzinie Zaleskich”, Troszyn Nowy

²⁷ „Przewodniczący, brygadzysta, księgowy, magazynier, komisja rewizyjna to wszystko bracia i szwagrowie”, Troszyn Nowy

Postaci II

	lata 50.	lata 70.
Wspólnota (wieś)	sołtys ²⁸ , „bogacz wiejski” , biedak ²⁹ , Żydzi ³⁰ , fornal ³¹	członkowie spółdziel- ni ³² , gospodarz ³³

²⁸ „gdy mnie zwolnili sołtysa”, Regiony, s. 8.

²⁹ Kot; Regiony, s. 7.

³⁰ „pan może mi dużo pomóc w tej sprawie. Więc proszę o to bardzo. W czasie okupacji starałam się Wam pomóc, więc dziś nie odrzucajcie mej prośby. Nieraz zdawało mi się, że życiem przepłacę Waszą obecność u mnie a jednak nie wahałam się.”, Regiony, s. 12.

³¹ „we mnie tetni krew przedwojennego fornala bo matka moja i rodzeństwo to byli co ich krwią i potem tyczył i żył dziedzic”, Regiony, s. 7.

³² Troszyn Nowy

³³ Topola

Postaci III

	lata 50.	lata 70.
Władza	urzędniczka, Przewodniczący Powiatowej Rady Narodowej, Sekretarz powiatowej PZPR ³⁴ , Przewodniczący Gminnej Rady Narodowej, Sekretarz Gminnego Komitetu PZPR, Minister, prezydent ³⁵	przewodniczący spółdzielni ³⁶ , dyrektor ³⁷ , kierownik ³⁸ , kierownik budowy ³⁹ , komornik sądowy ⁴⁰ ,

³⁴Regiony, s. 7.

³⁵: „Do Ob. Prezydenta”, „Do Ob. Ministra”

³⁶Troszyn Nowy

³⁷Stefanów

³⁸Stefanów

³⁹Troszyn Nowy

⁴⁰Sipki Wielkie

Postaci IV

	lata 50.	lata 70.
Biurokracja	—	księgowy ⁴¹ , przedstawiciel przedsiębiorstwa ⁴² , brygadzysta polowy ⁴³ , instruktor ze związku powiatowego ⁴⁴ , magazynier ⁴⁵ , listonosz ⁴⁶ , pracownik fizyczny ⁴⁷

⁴¹Troszyn Nowy

⁴²Topola

⁴³Troszyn Nowy

⁴⁴Troszyn Nowy

⁴⁵Troszyn Nowy

⁴⁶Topola

⁴⁷Stefanów

Zwierzęta

	lata 50.	lata 70.
	bydło, jałówka, krowa ⁴⁸ , koń ⁴⁹ , tucznik, wieprz	brojlery ⁵⁰ , krowa ⁵¹

⁴⁸Regiony, s. 8.

⁴⁹„siedziałem głodny ja i mój koń”, Regiony, s. 7.

⁵⁰„teraz jest hodowla brojlerów, dochody są wysokie”, Troszyn Nowy

⁵¹„pożyczka na kupno krowy”, Sipki Wielkie

	lata 50.	lata 70.
	koniczyna ⁵² , buraki ⁵³ , chwasty ⁵⁴	—

⁵²zaorana

⁵³Wygonowska

⁵⁴„tow. Ścisło (...) zaznaczył, że ludzie tutejszej wioski sieją zboża z chwastem”, Regiony, s. 10.

Rzeczy I

	lata 50.	lata 70.
środki transportu	traktor ⁵⁵ , samochód	autobus ⁵⁶ , bilet ⁵⁷
środki przekazu	Kalendarz – Poradnik Rolniczy ⁵⁸	radio ⁵⁹ , linia elektryczna ⁶⁰ , światło ⁶¹
produkty deficytowe	cukier, mydło, kartki, drewno ⁶²	—

⁵⁵Wygonowska

⁵⁶Stefanów

⁵⁷Stefanów

⁵⁸ „na str. 180 brzmi, że nie wolno nikogo zmuszać do „Spółdzielni Produkcyjnej”, Regiony, s. 11.

⁵⁹ „my jako słuchacze radia”, Stefanów

⁶⁰Topola

⁶¹Topola

⁶² „Wszystkie wrogi brały drewno a dlamnie nie było”, Regiony, s. 8.

Rzeczy II

	lata 50.	lata 70.
żywność	mleko, mięso, jaja	—
narzędzia, wypo- sażenie miejsca pracy	—	ubrania robocze, gumow- ce, szpadle ⁶³ ; mydło, proszek, ręczniki ⁶⁴

⁶³Stefanów

⁶⁴Stefanów

Instytucje I

	lata 50.	lata 70.
Instytucje polityczne	Polska Ludowa, władze, PZPR, partia, urzędy państwowe, Ministerstwo Rolnictwa i Reform Rolnych, Departament Przebudowy Ustroju ⁶⁵	związek powiatowy ⁶⁶
Instytucje opresyjne	UB, Milicja Obywatelska ⁶⁷ , Milicja Kolejowa ⁶⁸	—

⁶⁵Regiony, s. 7.

⁶⁶Troszyn Nowy

⁶⁷Regiony, s. 7.

⁶⁸Regiony, s. 7.

Instytucje II

	lata 50.	lata 70.
Instytucje biurokratyczne	—	komisja rewizyjna ⁶⁹
Przemysł, media	—	dyrekcja ⁷⁰ , Przedsiębiorstwo Elektryfikacji Rolnictwa ⁷¹ , Wojewódzkie Zjednoczenie Przedsiębiorstw Melioracyjnych, Polskie Radio i Telewizja ⁷²

⁶⁹Troszyn Nowy

⁷⁰Stefanów

⁷¹Topola

⁷²Oblasy